

HR 6 april 1979, ECLI:NL:HR:1979:AH8595, NJ 1980/34 (Kleuterschool Babbel)

Wetsartikelen:	Art. 6:162 BW
Kernwoorden:	Orgaantheorie, toerekening van gedragingen, maatschappelijk verkeer.
Kern:	De gedraging van een natuurlijke persoon die in het maatschappelijk verkeer als gedragingen van een rechtspersoon hebben te gelden, worden als gedragingen van die rechtspersoon gezien.
W.H. van Boom © versie 1 maart 2026	

1. Casus en uitspraak

Voor degenen die zich afvragen welke kleuterschool het nu betrof, *Knabbel* of *Babbel*: eigenlijk ging het om allebei. Op rechtspraak.nl heten ze tegenwoordig [kleuterschool 1] en [kleuterschool 2].

In 1966 had aannemersbedrijf Reuvers Houtbouw BW de twee noodgebouwen gerealiseerd te Ittersum (toen gemeente Zwollerker spel, inmiddels Zwolle) voor de Stichting tot Steun Huisvesting Openbaar Kleuteronderwijs Ittersum. De twee schoolgebouwen kregen de naam Knabbel en Babbel. Het waren typische jaren zestig houten platdakconstructies. Op zondag 11 februari 1973 stortte het dak van kleuterschool Babbel in. Uit angst dat hetzelfde probleem bij het andere noodgebouw gevaar zou kunnen opleveren, moest de gemeente ook bij Knabbel maatregelen treffen.

De ophef was groot. Kleuterleidster Scholten tegen de Telegraaf: “Was onze school een dag later in elkaar gezakt dan hadden veel kleuters dit niet overleefd”. De heer Kamphuis van Bouw- en Woningtoezicht deed er nog eens schepje bovenop: “We hebben steeds geageerd tegen de bouw van noodscholen. Maar (...) de bouw van permanente scholen wordt door het ministerie afgeremd”.¹ En op televisie zei hij: “M.i. moet de schuld in de eerste plaats gezocht worden bij de man die het gemaakt heeft. Dat is in eerste instantie de aannemer, die voor mijn gevoel een dakconstructie heeft toegepast, die eigenlijk niet voldoet aan de eisen”. Er werd niet alleen door deze ambtenaar van Bouw- en Woningtoezicht gewezen naar de aannemer, ook zijn leidinggevende Witvliet, de verantwoordelijke wethouder, had zijn oordeel snel klaar. Op de vraag van een radioverslaggever of er iemand aansprakelijk kon worden gesteld voor de instorting, verklaarde Witvliet (een dag na het incident...) onder meer: “Nu op dit moment, zonder dat ik daar een definitief oordeel over uitspreek, ben ik van mening of we toch moeten kijken of dat er een constructiefout is, die misschien te verhalen is op de aannemer (...)”.

foto 1 – VK 12.02.1973

¹ Telegraaf 12.02.1973.

De schuld werd door de gemeente dus bij de aannemer gelegd. Deze kreeg vervolgens geen enkele klus meer, de BV raakte in geldnood en ging uiteindelijk failliet.² Maar de aannemer liet het er niet bij zitten. Zo werd er geprocedeerd bij de Raad van Arbitrage in Bouwgeschillen over de vraag of het instorten aan fouten van de aannemer te wijten was. De uitkomst van die procedure was dat het instorten van Babbel aan het ontwerp van de gebouwen werd geweten en niet aan de uitvoering door de aannemer; het ontwerp kwam niet voor rekening van de aannemer maar van de opdrachtgever, de stichting dus.

De aannemer startte een procedure tegen de gemeente Zwolle, waarin hij onder meer vorderde een verklaring voor recht dat de gemeente onrechtmatig jegens hem had gehandeld en een veroordeling tot schadevergoeding.

De rechtbank oordeelde kort gezegd dat de uitlatingen van de wethouder bij elkaar genomen niet onrechtmatig waren jegens de aannemer, onder meer omdat de wethouder niet had beoogd schade te berokkenen en hij in het radiogesprek ook nog een mogelijke andere oorzaak van de instorting had aangestipt. Het hof kwam ook tot afwijzing van de vorderingen van de aannemer. Daarbij oordeelde het hof onder meer dat Witvliet had gesproken als wethouder, en aangezien wethouders niet een wettelijk orgaan van de gemeente zijn was dus geen sprake van handelingen van de gemeente zelf.

De aannemer gaat in cassatie en stelt onder meer de vraag aan de orde of gedragingen van wethouders kunnen worden gezien als gedragingen van de gemeente als rechtspersoon. De Hoge Raad introduceert in dit arrest een maatstaf die tot op heden wordt gebruikt:

“(…) Het eerste onderdeel van het eerste middel komt terecht op tegen 's Hof's oordeel dat voor de vraag of een Gemeente voor de gedragingen van een wethouder kan worden aangesproken, beslissend is of de wethouder in de Gemeentewet als orgaan van de Gemeente wordt erkend. De gedragingen van een wethouder kunnen immers ook dan een onrechtmatige daad van de Gemeente opleveren, wanneer zij in het maatschappelijk verkeer als gedragingen van de gemeente hebben te gelden. Aangenomen moet worden dat dit het geval is, wanneer de gedragingen van een wethouder van onderwijs bestaan in het doen van uitlatingen in zijn hoedanigheid ter zake van de aansprakelijkheid voor gebreken in de bouw van een in de gemeente gevestigde kleuterschool. (...)”³

Aan de hand van deze maatstaf konden de uitlatingen van de wethouder worden toegeschreven aan de gemeente, nu in casu de uitlatingen van de wethouder in het maatschappelijk verkeer als gedragingen van de gemeente hadden te gelden. De Hoge Raad vernietigt het arrest van het hof en verwijst de zaak naar een ander hof voor verdere beoordeling van de gedragingen van de gemeente. Uiteindelijk ging de gemeenteraad in 1981 akkoord met een uitbetaling van hfl. 250.000 aan de aannemer.⁴

2. Commentaar

Het Kleuterschool Babbel-criterium is ruimer dan de *orgaantheorie*, die er kort gezegd vanuit gaat dat alleen handelingen van (leden van) vertegenwoordigende organen van de rechtspersonen hebben te gelden als handelingen van de rechtspersoon.⁵ Maar omgekeerd geldt dat het handelen

² VK 09.08.1973.

³ HR 6 april 1979, ECLI:NL:HR:1979:AH8595 (*Aannemer/Gemeente Zwolle; Kleuterschool Babbel*). Het criterium uit dit arrest wordt bijv. toegepast in HR 7 oktober 2016, ECLI:NL:HR:2016:2285 (*Resort of the World/Maple Leaf*), r.o. 3.7.2. Zie over het criterium bijv. De Wijkerslooth-van der Linden 2023, p. 74 e.v.

⁴ AD 24.06.1981.

⁵ Over het begrip ‘organen’ bij rechtspersonen Asser/Kroeze 2-I 2021, p. 183 e.v. (nr. 186 e.v.) en over de orgaantheorie Asser/Kroeze 2-I 2021, p. 90 e.v. (nr. 80 e.v.).

van een orgaan vrijwel steeds zal voldoen aan het maatschappelijk verkeer-criterium uit *Kleuterschool Babbel*. Dit is met zoveel woorden bevestigd in *HDI/Treston* (2020):

“(…) In beginsel brengt de aard van de functie van bestuurder van een rechtspersoon mee dat zijn wetenschap in het maatschappelijk verkeer heeft te gelden als wetenschap van de rechtspersoon. Dit kan echter onder bijzondere omstandigheden anders zijn (…).”⁶

Het maatschappelijk verkeer-criterium uit *Kleuterschool Babbel* geldt niet alleen voor toeschrijven van onrechtmatige daden aan een rechtspersoon; het wordt blijkens het arrest *Vriescel* (1999) ook gebruikt voor het toeschrijven van tekortkomingen in de nakoming in een verbintenis. In *Vriescel* ging het om een geschil tussen twee BV's. De ene BV huurde een bedrijfspand met vriescellen van de andere BV. De directeur van de huurder wilde op enig moment een huurachterstand kwijtgescholden krijgen en om dat gedaan te krijgen van de verhuurder, sloot hij de directeur van de huurder enige tijd op in de vriescel. Gelukkig kende de opgesloten directeur zijn weg in de vriescel, zodat hij via een vluchtluk kon ontsnappen om direct de politie in te lichten. De verhuurder vorderde vervolgens ontbinding van de huurovereenkomst, met een beroep op toerekenbare tekortkoming in de nakoming van de verbintenissen uit de huurovereenkomst, te weten het handelen in strijd met hetgeen een goed huurder betaamt (art. 7:213 BW). De huurder verweerde zich onder meer met de stelling dat de daden van de directeur niet konden worden toegerekend als wanprestatie van de huurder, maar de Hoge Raad verwierp dit verweer:

“(…) In rov. 3.10 van haar vonnis heeft de Rechtbank geoordeeld dat de 'beweerde misdraging' niet tot ontbinding van de overeenkomst kan leiden, omdat zij niet is gepleegd door de huurder zelf jegens de verhuurder zelf, die beide rechtspersoon zijn, maar door, onderscheidenlijk jegens de bestuurder van de rechtspersoon.

Aldus overwegende heeft de Rechtbank hetzij blijk gegeven van een onjuiste rechtsopvatting, hetzij haar oordeel onvoldoende gemotiveerd. Indien de Rechtbank ervan zou zijn uitgegaan dat, indien een gedraging als waarvan hier sprake is gepleegd is door een directeur van een rechtspersoon, deze gedraging nimmer aan de rechtspersoon kan worden toegerekend, heeft zij de te dezen geldende maatstaf miskend, die meebrengt dat zij had behoren te onderzoeken of de gedraging van de directeur van [huurder] in het maatschappelijk verkeer kan worden aangemerkt als een gedraging van [huurder] (...).”⁷

Ook bij de toetsing van exoneratieclausules aan de beperkende werking van redelijkheid en billijkheid vindt toerekening van daden plaats. Het gaat dan om de vraag of een doen of nalaten van medewerkers binnen de organisatie van de schuldenaar moet worden toegeschreven aan de schuldenaar en dus in de weg moet staan aan het beroep van de schuldenaar op de contractuele uitsluiting of beperking van aansprakelijkheid. Daarbij wordt niet verwezen naar het maatschappelijk verkeer-criterium uit *Kleuterschool Babbel*, maar er vindt wel een zekere vereenzelviging plaats van 'leidinggevend personeel' met de rechtspersoon zelf. Als bijvoorbeeld een lid van het leidinggevend personeel ernstige fouten te verwijten valt (opzet of bewuste roekeloosheid) ten aanzien van het veroorzaken van de schade of het in het leven roepen van een risico dat tot de schade leidt, dan wordt dit gezien als een ernstige fout van de schuldenaar zelf, en daarmee is het onwaarschijnlijk dat de schuldenaar beroep toekomt op de bedongen exoneratie.⁸

⁶ HR 11 september 2020, ECLI:NL:HR:2020:1413 (*HDI/Treston*), r.o. 3.2.2-3.2.4.

⁷ HR 25 juni 1999, ECLI:NL:HR:1999:ZC2936 (*Vriescel*).

⁸ HR 31 december 1993, ECLI:NL:HR:1993:ZC1210 (*Matatag/De Schelde*); HR 5 september 1997, ECLI:NL:HR:ZC2415 (*Gerling/Hanno*); HR 12 december 1997, ECLI:NL:HR:1997:CZ2524 (*havenkraan Stein*); HR 18 juni 2004, ECLI:NL:HR:2004:AO6913 (*ventilator varkensstal*). Vgl. ook de onderverdeling in HR 20 februari 1976, ECLI:NL:HR:1976:AC5695 (*Pseudovogelpest*) in a) leidinggevend personeel (b) ondergeschikten van de verkoper die belast

Bij de toepassing van het maatschappelijk verkeer-criterium gaat het overigens vaak om *actief* handelen van individuen. Wordt een rechtspersoon echter verweten *niets* te hebben gedaan en dus in strijd met een plicht om te handelen te hebben gehandeld, zien we dat het criterium een minder grote rol speelt. Het gaat dan veeleer om de juridische vraag of op de rechtspersoon een plicht rustte om te handelen en de combinatie van de bevestigende beantwoording en de vaststelling dat de normgeschonden was, impliceert dat de organisatie van de rechtspersoon niet op orde was. Een individueel tekortschieten is dan minder snel nodig.

Als de rechter bijvoorbeeld oordeelt dat in een contractuele verhouding tussen een financiële dienstverlener (stel: een NV) en een klant dat de dienstverlener moet waken tegen het aangaan van overmatige schulden van de klant, dan kan het enkele uitblijven van handelingen ter voorkoming van overmatige schulden als een toerekenbare tekortkoming van de NV worden gezien.⁹ De rechter zal zich niet buigen over de vraag wie binnen de organisatie van de dienstverlener de meest aangewezen persoon was om deze taak op zich te nemen en of het nalaten van die functionaris als het nalaten van de rechtspersoon heeft te gelden; de rechtspersoon heeft schuld aan de tekortkoming omdat zij anders kon en moest handelen met het oog op de belangen van de wederpartij.¹⁰ Geen rechter zal zich in dat soort gevallen bekreunen over arbeidsdeling en kennisversplintering, of denken in termen van een organisatieplicht: als nagelaten wordt waar doen contractueel plicht is, schiet de rechtspersoon simpelweg toerekenbaar tekort.

Soms is in het vermogensrecht een ‘vertaling’ nodig van een begrip dat duidt op een georganiseerde eenheid van organisatie zonder dat het privaatrechtelijk begrip (rechts)persoon wordt gebruikt. Denk aan begrippen als ‘werkgever’, ‘handelaar’, ‘exploitant’, ‘beheerder’ en ‘onderneming’. We hebben die ‘vertaling’ nodig omdat alleen personen worden gezien als drager van vermogensrechtelijke rechten en verplichtingen (art. 1:1 lid 1 en art. 2:5 BW). Aan welke persoon kan het betreffende doen of nalaten worden toegeschreven?¹¹

Het hangt dan van de context af hoe die ‘vertaling’ plaatsvindt, en vooral naar welke (rechts)personen. Zo zien we in de mededingingsrechtelijke rechtspraak van het HvJ EU waarin begrippen als ‘onderneming’ centraal staat, een transpositie plaatsvinden van de ‘onderneming’ naar ons eigen persoonsbegrip: welke rechtspersonen behoren tot de ‘onderneming’?¹² Het zal niet verbazen dat daarbij doel en strekking van het mededingingsrechtelijke kader doorslaggevend is. Zo werd in de zaak *Sumal* (2021) door het HvJ EU geoordeeld dat het begrip ‘onderneming’ in art. 101 lid 1 VWEU (het kartelverbod) moet worden verstaan als de economische eenheid van onderneming en dat dus verschillende rechtspersonen verantwoordelijk kunnen zijn voor overtreding van het kartelverbod door ‘de onderneming’.¹³ Lidstaten mogen in elk geval niet bepalen dat de ene

waren met de uitvoering van het contract en die bekend waren met de gebreken, (c) de verkoper of een persoon in zijn dienst die een ernstig verwijt treft dat hij van het bestaan van de gebreken juist onkundig was gebleven.

⁹ Vgl. HR 16 juni 2017, ECLI:NL:HR:2017:1107 (*SNS/Gedupeerden Overwaardeconstructie W&P*). Ik ga er maar gemakshalve vanuit dat deze zorgplicht contractueel van aard is of kan zijn.

¹⁰ Vgl. De Wijkerslooth-van der Linden 2023, p. 105 e.v., die in het kader van het onrechtmatigedaadsrecht verschillende invalshoeken bespreekt, van arbeidsdeling en kennisversplintering tot de organisatieplicht van de rechtspersoon, die tot gedepersonaliseerd daderschap aanleiding geeft. Anders Asser/Kroeze 2-I 2021, p. (nr. 83), zij het in het kader van de onrechtmatige daad.

¹¹ Vgl. Katan & Stein 2023, p. 90. In essentie gebeurt hetzelfde als op basis van de Awb een boete wordt opgelegd aan een rechtspersoon, terwijl de normadressaat ‘onderneming’, ‘exploitant van een inrichting’ etcetera is. Zie voor vergelijkbare problematiek in het bestuursrecht bijv. Bleeker 2023, p. 582 e.v.

¹² Daarover bijv. Katan & Stein 2023, p. 121 e.v.

¹³ HvJ EU 6 oktober 2021, C-882/19, ECLI:EU:C:2021:800 (*Sumal*). Zie daarover bijv. Katan & Stein 2023, p. 124.

concernmaatschappij alleen maar verantwoordelijk kan worden gehouden voor gedragingen van een andere concernmaatschappij als er sprake is van zeggenschap over die gedragingen.¹⁴

Een wetgevingstechniek waarmee dit soort resultaten soms ook kan worden bereikt, is die van het toeschrijven van daden door middel van hoofdelijke aansprakelijkheid. De wet kan immers bepalen dat het recht op nakoming tegenover de een ook kan worden uitgeoefend tegenover een ander en dat tekortkomingen van de een tot medeaansprakelijkheid van de ander leiden. Zie bijv. de ketenaansprakelijkheid voor loon (art. 7:616a-f BW). In de context van het aansprakelijkheidsrecht wordt het onrechtmatigedaadsrecht wel gebruikt om naast de ene ook de andere persoon verantwoordelijk te houden. Zo wordt misbruik van identiteitsverschil tussen rechtspersonen als onrechtmatige daad (art. 6:162 BW) gezien en in bepaalde gevallen vindt dan zelfs vereenzelviging van de ene persoon met de andere plaats.¹⁵

¹⁴ Vgl. bijv. ook HvJ EU 19 januari 2023, C-680/20, ECLI:EU:C:2023:33, waarin mogelijk werd geacht dat gedragingen van distributeurs in het kader van art. 102 VWEU worden toegerekend aan de producent met een machtspositie, als vaststaat dat deze gedragingen onderdeel zijn van het eenzijdige beleid van de producent. De distributeurs zijn in dat geval de ‘verlengde arm’ van de dader, aan wie de gedragingen dan dus rechtstreeks worden toegeschreven.

¹⁵ HR 13 oktober 2000, ECLI:NL:HR: 2000:AA7480 (*Rainbow*). Vgl. ook Van Dam 2020, p. 202 e.v.